

08 Οκτωβρίου 2014

(Α) Διαπιστώσεις

- Το 2014 παρατηρείται κατακόρυφη αύξηση των αφίξεων στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου (κυρίως Β.Α. Αιγαίο και Δωδεκάνησα): μέχρι τέλος Αυγούστου, 22.089 άτομα πέρασαν στην Ελλάδα από τη θάλασσα, αύξηση 223,22% σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του 2013 – 6,834 άτομα.
- Ακόμη μεγαλύτερο κύμα αφίξεων σημειώνεται στη γειτονική Ιταλία, όπου από τις αρχές του 2014 μέχρι τέλη Σεπτεμβρίου έφτασαν πάνω από 140.000 άτομα από τις ακτές των κρατών της Β. Αφρικής. Πολεμικές συγκρούσεις και εμφύλιες συρράξεις έχουν προκαλέσει μαζικούς εκτοπισμούς τεράστιων διαστάσεων, με τον κύριο όγκο του προσφυγικού πληθυσμού να παραμένει στις γειτονικές με τις πληγείσες περιοχές χώρες. Για παράδειγμα, η Τουρκία φιλοξενεί σήμερα πάνω από ένα εκατομμύριο Σύρους πρόσφυγες και ο Λίβανος 1.151.000. Η παράτυπη διέλευση προς την Ευρώπη μέσω της θαλάσσιας οδού οφείλεται στην απουσία δυνατοτήτων νόμιμης μετακίνησης, καθώς και στα αυξανόμενα εμπόδια αναφορικά με το χερσαίο πέρασμα.
- Η μεγάλη πλειονότητα όσων διασχίζουν σήμερα τα θαλάσσια σύνορα της Ευρώπης είναι πρόσφυγες (άνθρωποι από τη Συρία, τη Σομαλία, την Ερυθραία, το Αφγανιστάν) που δεν έχουν τη δυνατότητα άμεσης επιστροφής. Σημειώνεται κατακόρυφη αύξηση των αιτημάτων ασύλου που υποβάλλονται στις χώρες της Ε.Ε., κυρίως στις χώρες του Βορρά που αποτελούν και τον τελικό προορισμό των αιτούντων, σε αντίθεση με τις χώρες πρώτης εισόδου. Με δεδομένη την αυξημένη μετακίνηση προσφύγων, εγείρονται μια σειρά ζητήματα διεθνούς προστασίας σε όλη την Ευρώπη. Ανάλογες ευθύνες ανταπόκρισης γεννώνται για την Ελλάδα, ως χώρα πρώτης εισόδου.
- Το επικίνδυνο θαλάσσιο πέρασμα σηματοδοτείται από ανθρώπινες τραγωδίες. Κατά τις εκτιμήσεις της Ύπατης Αρμοστείας (Υ.Α.), μέσα στο 2014, πάνω από 3.000 άτομα έχασαν τη ζωή τους σε ναυάγια ή αγνοούνται στη Μεσόγειο (κυρίως μεταξύ βορειο-αφρικανικών ακτών και Ιταλίας/Μάλτας, αλλά και στο Αιγαίο).
- Η Υ.Α. προτάσσει την προστασία της ανθρώπινης ζωής απέναντι στη φύλαξη των συνόρων. Αναγνωρίζει τις μεγάλες δυσκολίες διαχείρισης τέτοιων ροών και θεωρεί πως δεν μπορούν να υπάρξουν αμιγώς εθνικές λύσεις, χωρίς ευρωπαϊκή αλληλεγγύη και καταμερισμό ευθυνών. Προτείνει προσεγγίσεις συνεργασίας σε Ευρωπαϊκό επίπεδο (όπως το σχέδιο για την Κεντρική Μεσόγειο με επιχειρήσεις ευρείας διάσωσης, ασφαλούς αποβίβασης και διαμοιρασμού ευθυνών στη μετέπειτα μεταχείριση), με άξονες: την περαιτέρω ενίσχυση των επιχειρήσεων έρευνας και διάσωσης στη θάλασσα, τη βελτίωση των δομών/μηχανισμών πρώτης υποδοχής, τη γρήγορη πρόσβαση στις διαδικασίες ασύλου, το διαμοιρασμό της ευθύνης εξέτασης των αιτημάτων αλλά και της μετέπειτα παραμονής/ένταξης των προσφύγων στην Ευρώπη, καθώς και τη δημιουργία δυνατοτήτων νόμιμης μετανάστευσης ώστε να μην επιχειρείται το επικίνδυνο θαλάσσιο πέρασμα.

- Παράλληλα, η Ελλάδα καλείται να διαχειριστεί τις συνεχώς διογκούμενες αφίξεις μέσω θαλάσσης, με σεβασμό στις βασικές αρχές προστασίας και τις διεθνείς της υποχρεώσεις. Η κατάσταση που δημιουργήθηκε το καλοκαίρι έχει προσλάβει χαρακτηριστικά ανθρωπιστικής κρίσης, ενώ η επερχόμενη χειμερινή περίοδος δημιουργεί νέες προκλήσεις.
- Σχεδόν σε καθημερινή βάση σημειώνονται, σε όλα τα νησιά του Αν. Αιγαίου, αφίξεις πολυπληθών ομάδων. Πολλές από αυτές είναι αποτέλεσμα επιχειρήσεων έρευνας και διάσωσης από το Λιμενικό Σώμα. Την ευθύνη διαχείρισης των ανθρώπων αυτών έχει η Ελληνική Αστυνομία και, στις περιπτώσεις σύλληψης στη θάλασσα, το Λιμενικό Σώμα για τις πρώτες ώρες ή μέρες, μέχρι την ολοκλήρωση του ποινικού σκέλους και την παράδοσή τους στην Αστυνομία. Σε όλο αυτό το διάστημα, οι άνθρωποι κρατούνται στις εντελώς ανεπαρκείς εγκαταστάσεις της Αστυνομίας ή του Λιμενικού (λιμεναρχεία, αστυνομικά τμήματα) ή παραμένουν σε χώρους που διατίθενται, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, από την τοπική αυτοδιοίκηση ή την εκκλησία. Όπου υπάρχουν οργανωμένα κέντρα κράτησης (Λέσβος, Σάμος, Χίος), αυτά είναι υπερπλήρη (με κρατούμενους έως και 3 φορές πάνω από την επίσημη χωρητικότητά τους).
- Οι υφιστάμενες σήμερα δομές, ανθρώπινο δυναμικό και υλικοτεχνικά μέσα, δεν επαρκούν για την αποτελεσματική διαχείριση του αυξημένου αριθμού προσφύγων και μεταναστών που φθάνουν στα νησιά του Αιγαίου, τόσο από πλευράς κάλυψης των πρώτων βασικών αναγκών, όσο και από πλευράς γρήγορης και ορθής ολοκλήρωσης των διαδικασιών της πρώτης υποδοχής, απαραίτητων για τη διάγνωση προφίλ και αναγκών των νεο-εισερχομένων, καθώς και την περαιτέρω μεταχείρισή τους. Παράλληλα, οι συνέπειες για τις τοπικές κοινωνίες των νησιών είναι ιδιαίτερα προβληματικές.
- Απαιτούνται διορθωτικές κινήσεις και μέτρα, τόσο στο άμεσο μέλλον (ad hoc λύσεις) όσο και μεσοπρόθεσμα, με συντονισμό αρμόδιων Υπουργείων, Αρχών και φορέων σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο.

(B) Προτάσεις

Προστασία της ανθρώπινης ζωής

- Ενίσχυση, από πλευράς ανθρώπινου δυναμικού και επιχειρησιακών μέσων, της δυνατότητας ανταπόκρισης του Λιμενικού Σώματος στις αυξημένες ανάγκες αναφορικά με τις επιχειρήσεις **έρευνας και διάσωσης** στη θάλασσα.
- Απαρέγκλιτη τήρηση της αρχής της **μη-επαναπροώθησης** προσώπων που τυχόν έχουν ανάγκη διεθνούς προστασίας και πιστή εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς, ευρωπαϊκού και εθνικού δικαίου αναφορικά με το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια των δράσεων επιτήρησης των συνόρων και την ασφαλή αποβίβαση ατόμων που έχουν εισέλθει στη χώρα δια θαλάσσης.
- Σαφέστερος καθορισμός πλαισίου και διαδικασιών διαχείρισης **ανθρώπινων απωλειών**, με συντονισμό των συναρμόδιων Αρχών, για αντιμετώπιση των τραγικών συνεπειών ναυαγίων: αναζήτηση αγνοούμενων στη θάλασσα, ανάσυρση πλοιαρίων, ταυτοποίηση θυμάτων και συγγενών τους (DNA), διαδικασίες ταφής, διευκόλυνση οικογενειών των θυμάτων να μεταφέρουν τις σορούς προσφιλών τους προσώπων στο εξωτερικό.

Επείγοντα μέτρα αντιμετώπισης της κατάστασης

- Άμεση και ουσιαστική βελτίωση των **συνθηκών παραμονής (κράτησης)** των νεο-αφιχθέντων, για όσο διάστημα παραμένουν στην αρμοδιότητα του Λιμενικού Σώματος και της Αστυνομίας.

- Ενίσχυση των τοπικών **Λιμενικών και Αστυνομικών Αρχών** σε προσωπικό και κατάλληλο εξοπλισμό, ώστε να ολοκληρώνονται το συντομότερο δυνατό και με σωστό τρόπο οι σχετικές διαδικασίες (καταγραφή, ταυτοποίηση και περαιτέρω μεταχείριση) και να μεταφέρονται οι νεο-αφιχθέντες σε άλλα σημεία της χώρας. Τούτο είναι ιδιαίτερα κρίσιμο για τα σημεία εισόδου μικρής έκτασης (χαρακτηριστικό παράδειγμα μια σειρά νησιά της Δωδεκανήσου), όπου οι συνεχιζόμενες ροές δημιουργούν ιδιαίτερες πιέσεις στις τοπικές κοινωνίες.
- Συντονισμός και συνεργασία των Αρχών σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο (Υπουργεία-Περιφέρειες-Δήμοι), αλλά και συνεργασία με την κοινωνία των πολιτών, για την εξεύρεση **χώρων προσωρινής-ολιγοήμερης διαμονής** των νεο-αφιχθέντων, για τις ανάγκες διεκπεραίωσης των παραπάνω διαδικασιών πρώτης υποδοχής, ώστε να μην παρουσιάζονται φαινόμενα παραμονής προσφύγων και μεταναστών σε εντελώς ακατάλληλες ή απαράδεκτες συνθήκες (στο λιμάνι, σε πάρκα και πλατείες, σε πρόσκαιρες «λύσεις» όπως προαύλια σχολείων ή εκκλησιών, ή σε κρατητήρια τοπικών αστυνομικών τμημάτων). Δημιουργία/εκπόνηση **Σχεδίου Επείγουσας Δράσης**, όπως έχει αναπτυχθεί αντίστοιχα υπό την ευθύνη της Πολιτικής Προστασίας για άλλες περιπτώσεις. Το Σχέδιο αυτό θα πρέπει να τίθεται σε λειτουργία όσο διαρκεί μια έκτακτη κατάσταση ανάγκης (αυξημένες ροές) και για όσο διάστημα αδυνατεί ο κεντρικός σχεδιασμός (διαχείρισης σε βάθος χρόνου) να ανταποκριθεί σε αυτή. Στο Σχέδιο πρέπει να επιστρατεύονται όλοι οι φορείς (συμπεριλαμβανομένης της τοπικής αυτοδιοίκησης) καθώς και η κοινωνία των πολιτών, που μπορούν να συνδράμουν.
- Σε συνδυασμό και με την εξεύρεση συμπληρωματικών χώρων, άμεση **αποσυμφόρηση των κέντρων κράτησης** σε Λέσβο, Σάμο και Χίο, ώστε να λειτουργούν εντός των ορίων της χωρητικότητάς τους.
- Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, προτεραιότητα στην εξασφάλιση **προληπτικού ιατρικού ελέγχου** των νεο-αφιχθέντων, προς όφελος των ιδίων αλλά και του τοπικού πληθυσμού.
- Ειδικότερα για τα **ασυνόδευτα παιδιά**, συντονισμός των συναρμόδιων φορέων και υπηρεσιών (Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής ή Αστυνομικές αρχές, Εισαγγελείς, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης-ΕΚΚΑ) ώστε, μετά την εκτίμηση της ανηλικότητάς τους, να παραπέμπονται στις ανοιχτές δομές φιλοξενίας και στήριξης χωρίς καθυστέρηση και να μην παραμένουν σε χώρους κράτησης στα σημεία εισόδου της χώρας, όπως συχνά παρατηρείται.

Στήριξη της συστημικής μεταρρύθμισης διαχείρισης των ροών στα σύνορα

- Λήψη μέτρων για ουσιαστική ενίσχυση της **Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής**, κυρίως σε ανθρώπινο δυναμικό (προσωπικό διαφόρων ειδικοτήτων) αλλά και σε υλικοτεχνική υποδομή. Η κάλυψη/πλήρωση των κενών οργανικών θέσεων (όπως προβλέπονται στη σχετική νομοθεσία) πρέπει να αποτελέσει προτεραιότητα της πολιτικής ηγεσίας του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης & Προστασίας του Πολίτη. Η εν λόγω Υπηρεσία αδυνατεί σήμερα, λόγω έλλειψης προσωπικού και μέσων, να καλύψει τις συνολικές ανάγκες στις διαδικασίες καταγραφής, ταυτοποίησης, ενημέρωσης, κάλυψης βασικών αναγκών των νεο-εισερχομένων, ιατρικού προληπτικού ελέγχου, κοινωνικής και ψυχολογικής στήριξης, εντοπισμού ατόμων που χρήζουν διεθνούς προστασίας ή ευάλωτων ομάδων για τις οποίες απαιτείται ειδική μεταχείριση.
- Δημιουργία **Κέντρων Πρώτης Υποδοχής** (ΚΕ.Π.Υ.), κατά το πρότυπο του ΚΕ.Π.Υ. στο Φυλάκιο του Έβρου, και σε άλλα βασικά σημεία εισόδου της χώρας (με προτεραιότητα τα νησιά του Β.Α. Αιγαίου και της Δωδεκανήσου). Η άμεση μεταφορά των νεο-αφιχθέντων (προσφύγων και μεταναστών) στα ΚΕ.Π.Υ. αποτελεί επιταγή του Ν. 3907/2011 και βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματική διαχείριση και υποδοχή παράτυπα εισερχομένων υπηκόων τρίτων χωρών.
- Ενίσχυση της επιχειρησιακής ικανότητας των **Κινητών Μονάδων Πρώτης Υποδοχής** (που σήμερα λειτουργούν με ελάχιστο προσωπικό στα κέντρα κράτησης/ταυτοποίησης της Αστυνομίας στη Μόρια της Λέσβου και στο Βαθύ της Σάμου), καθώς και δημιουργία νέων ώστε να καλύπτονται αφίξεις σε σημεία που δεν λειτουργούν ή δεν προβλέπεται να λειτουργήσουν ΚΕ.Π.Υ.
- Ενίσχυση της **Υπηρεσίας Ασύλου** σε ανθρώπινο δυναμικό και υλικοτεχνική υποδομή, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας νέων Περιφερειακών Γραφείων Ασύλου και/ή Αυτοτελών

Κλιμακίων Ασύλου, ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες των νησιών του Αιγαίου και να είναι δυνατή η γρήγορη εξέταση και διεκπεραίωση των αιτημάτων ασύλου, όσων επιθυμούν να ζητήσουν διεθνή προστασία κατά την άφιξή τους στη χώρα.

- Άμεση λήψη μέτρων για τη δημιουργία επιπλέον **ανοιχτών δομών φιλοξενίας** και κοινωνικής στήριξης αιτούντων άσυλο και ασυνόδευτων ανηλίκων, ώστε να είναι πρακτικά δυνατές και αποτελεσματικές οι παραπομπές των εν λόγω ατόμων από την Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής (και γενικότερα, εν τη απουσία της, από άλλες αρχές), μόλις ολοκληρώνονται οι διαδικασίες πρώτης υποδοχής.

Διάλογος σε επίπεδο Ε.Ε.

- Συνέχιση και ενίσχυση του διαλόγου, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, για την αντιμετώπιση του ζητήματος των μικτών μεταναστευτικών ροών και την ανάγκη κατανομής των ευθυνών μεταξύ των Κρατών-Μελών της Ε.Ε., με επίκεντρο την ασφάλεια της ανθρώπινης ζωής και την προστασία των προσφύγων. Παράλληλα με την ανάγκη περαιτέρω ενίσχυσης των επιχειρήσεων διάσωσης στη θάλασσα, προώθηση των προτάσεων για δημιουργία **διόδων νόμιμης διέλευσης** για τους πρόσφυγες, ώστε να αποφεύγεται η επιλογή των επικίνδυνων παράτυπων μετακινήσεων: αύξηση, μεταξύ των Κρατών-Μελών της Ε.Ε., των ποσοστώσεων μετεγκατάστασης προσφύγων από τις χώρες που γειτνιάζουν με τις εμπόλεμες περιοχές (και που φιλοξενούν σήμερα τη συντριπτική πλειοψηφία προσφύγων), χρήση θεωρήσεων εισόδου για ανθρωπιστικούς λόγους, διευκόλυνση της οικογενειακής επανένωσης, υιοθέτηση θεωρήσεων εισόδου στο πλαίσιο εργασιακών ή σπουδαστικών προγραμμάτων κ.ά.

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (Υ.Α) δραστηριοποιείται, με παρουσία της, επί σειρά ετών στα σύνορα. Από τις αρχές του 2013, με σκοπό την έκτακτη στήριξη των Ελληνικών Αρχών ενόψει της δημιουργίας των δομών πρώτης υποδοχής από το Κράτος, παρέχει υπηρεσίες πρώτης ενημέρωσης στους νεο-εισερχόμενους αλλοδαπούς αναφορικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους στη χώρα. Η εξαιρετική αυτή δράση αποτελεί μέρος της υλοποίησης σχετικού Προγράμματος που συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Κοινοτικές Δράσεις Ταμείου Εξωτερικών Συνόρων για το 2011). Στο πλαίσιο του ίδιου Προγράμματος, παρέχονται επίσης υπηρεσίες διερμηνείας στις αρμόδιες αρχές (Αστυνομία, Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής), μέσω της συνεργαζόμενης Μη-Κυβερνητικής Οργάνωσης ΜΕΤΑδραση, καθώς και ατομικά πακέτα ειδών πρώτης ανάγκης (υπνόσακοι, είδη υγιεινής) στους επωφελούμενους αλλοδαπούς. Το Πρόγραμμα τυπικά λήγει στις 15 Οκτωβρίου 2014. Ωστόσο η Υ.Α. θα συνεχίσει την παροχή των υπηρεσιών ενημέρωσης στους νεοεισερχόμενους με δικούς της πόρους, καθώς και τη διανομή μη-διατροφικών ειδών μέχρι εξάντλησης των σχετικών αποθεμάτων.